

Marek Ratajczak

1954–2026

Profesor Marek Ratajczak był postacią wybitną i wyjątkową – uczonym o rozległej erudycji, znakomitym mówcą, budzącym podziw i szacunek naukowcem, dydaktykiem i społecznikiem oraz człowiekiem głęboko oddanym swojej Uczelni. W polskiej ekonomii zapisał się jako jeden z najważniejszych historyków myśli ekonomicznej oraz prekursor ekonomii instytucjonalnej.

Urodził się 16 marca 1954 roku w Jarosławiu. Z Uniwersytetem Ekonomicznym w Poznaniu był związany przez ponad pół wieku: najpierw jako student ówczesnej Akademii Ekonomicznej (1973–1977), a bezpośrednio po studiach, od 1977 roku, jako jej pracownik. Stopień doktora uzyskał w 1982 roku, uczęszczając na seminarium prof. Wacława Wilczyńskiego. Habilitował się 10 października 1990 roku na podstawie rozprawy pt. *Infrastruktura a międzynarodowa współpraca gospodarcza w Europie*. Tytuł profesora nauk ekonomicznych otrzymał 2 czerwca 2000 roku.

W pracy naukowej łączył historię myśli ekonomicznej z pytaniami dotyczącymi współczesnej gospodarki. Pierwszym obszarem badawczym Profesora była infrastruktura, którą rozumiał nie jako zagadnienie techniczne, lecz jako czynnik rozwoju zakorzeniony w określonym kontekście instytucjonalnym. Za książkę *Infrastruktura w gospodarce rynkowej* (1999) otrzymał nagrodę Ministra Edukacji Narodowej oraz – w 2000 roku – Nagrodę im. Edwarda Lipińskiego Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. W latach dziewięćdziesiątych, gdy transformację postrzegano przede wszystkim jako konieczną przebudowę gospodarki, jako jeden z pierwszych w Polsce przybliżał nową ekonomię instytucjonalną, przypominając, że o powodzeniu zmian decydują także instytucje nieformalne: zwyczaje, przekonania i zaufanie. Po kryzysie 2008 roku pisał o finansyzacji gospodarki i wielokrotnie wracał do sporu o rolę państwa, a w ostatnich latach – także z perspektywy własnych doświadczeń – do zagadnień systemu szkolnictwa wyższego w Polsce. Jego dorobek obejmuje około 250 opracowań naukowych.

Wielokrotnie podkreślał, że ekonomia jest nauką społeczną, która potrzebuje pluralizmu i pamięci o własnej historii. Nazywał ją „najbardziej ścisłą z nauk nieścisłych". Upominał się o miejsce historii myśli ekonomicznej w kształceniu ekonomistów, przekonując, że absolwent studiów ekonomicznych powinien widzieć więcej niż „tu i teraz" oraz rozumieć społeczne i etyczne konsekwencje swoich decyzji.

Był nauczycielem z powołania. Jego wykłady z historii myśli ekonomicznej należały do najpopularniejszych zajęć wśród kolejnych roczników studentów naszej Uczelni. W latach 1992–2002 współpracował również z Wielkopolską Szkołą Biznesu, prowadzącą program MBA wspólnie z Nottingham Trent University, w latach 1996–2001 był zewnętrznym egzaminatorem w University of Central Lancashire, a w latach 2008–2014 profesorem Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Krakowie. Na naszej Uczelni wypromował siedmiu doktorów. Należał do nielicznego grona polskich ekonomistów swobodnie władających językiem francuskim. Dlatego we wrześniu 1992 roku Rektor Akademii Ekonomicznej w Poznaniu Bohdan Gruchman powierzył Profesorowi zadanie rozwinięcia współpracy z Uniwersytetem Rennes 1 w Bretanii pod auspicjami Fundacji Francja–Polska. Powstało wówczas prowadzone wspólnie z Instytutem Zarządzania Uniwersytetu Rennes 1 Centrum Francusko-Polskie Studiów w zakresie Zarządzania, którym Profesor kierował w latach 1994–2006.

To właśnie w tym Centrum w 1997 roku poznałam Pana Profesora jako studentka drugiego roku Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Szukał osoby znającej język francuski. Z tego okresu pozostały doświadczenia zebrane w trakcie wspólnych wyjazdów do Rennes, doktorat napisany pod Jego kierunkiem, wspólne wykłady z makroekonomii i historii myśli ekonomicznej oraz blisko trzydzieści lat współpracy. W tych latach mogłam obserwować, jak od siebie i od innych wymagał dobrego przygotowania, punktualności i rzetelności, a każdego rozmówcę – bez względu na wiek i stanowisko – traktował z jednakowym szacunkiem. Te same zasady wnosił do funkcji, które mu powierzano. Nie traktował ich jako zaszczytu, lecz jako służbę – Uczelni i całemu środowisku akademickiemu.

W latach 2002–2008 był prorektorem ds. rozwoju uczelni i promocji kadr naukowych. Kierował kolejno Katedrą Historii Myśli Ekonomicznej, Katedrą Teorii i Historii Ekonomii oraz Katedrą Makroekonomii i Badań nad Rozwojem. W latach 2019–2024 był dyrektorem Instytutu Ekonomii, a w latach 2018–2024 – członkiem Rady Uczelni.

Jego doświadczenie i autorytet szybko przekroczyły mury Uczelni. W lutym 2012 roku został podsekretarzem stanu, a w styczniu 2014 roku sekretarzem stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Odpowiadał m.in. za politykę finansową nauki i szkolnictwa wyższego oraz za zadania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej, uczestnicząc w pracach Komitetu do Spraw Europejskich i pracach sejmowych komisji do spraw Unii Europejskiej. Nadzorował rozpatrywanie wniosków o finansowanie działalności statutowej jednostek naukowych, koordynował instrumenty dotacji projakościowej oraz współpracował z Komitetem Ewaluacji Jednostek Naukowych i Polską Akademią Nauk. Funkcję sekretarza stanu pełnił do jesieni 2015 roku. W latach 2017–2020 przewodniczył sekcji nauk ekonomicznych Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów.

Był członkiem Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN pochodzącym z wyboru oraz przewodniczącym Zespołu Integracyjno-Eksperckiego Nauk Ekonomicznych powołanego

przez Prezesa PAN. Od stycznia 2011 do lutego 2012 roku należał do Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych, w którym przewodniczył Komisji do spraw Grupy Nauk Humanistycznych i Społecznych. W latach 2007–2011 był członkiem Rady Naukowej Narodowego Banku Polskiego. W Polskim Towarzystwie Ekonomicznym pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego Rady Naukowej, a w latach 2010–2012 prezesa Zarządu Wojewódzkiego Oddziału PTE w Poznaniu. Zasiadał w zarządzie European Society for the History of Economic Thought, należał do Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, przewodniczył zespołowi ekspertów Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej ds. wymiany bilateralnej naukowców oraz Radzie Fundacji Edukacyjnej Przedsiębiorczości, wspierającej zdolnych studentów.

Wiele uwagi poświęcał jakości kształcenia. Był członkiem Komisji Akredytacyjnej Zespołu Bolońskiego Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, członkiem zarządu Stowarzyszenia Edukacji Menedżerskiej Forum i przewodniczącym jego Komisji Akredytacyjnej, a także reprezentował SEM Forum w The European Quality Link (EQUAL) działającym przy European Foundation for Management Development. W latach 2000–2006 współkierował przygotowaniem rankingów szkół wyższych tygodnika „Polityka", a w 2006 roku koordynował prace nad Strategią Akademicką i Naukową Miasta Poznania. Był członkiem komitetów redakcyjnych „Ekonomisty", „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego", Zeszytów Naukowych „Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja. Etyka" oraz Wydawnictwa Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, a także koordynował projekty realizowane w ramach unijnych programów Phare i Tempus. Został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, był laureatem nagród Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a Uczelnia uhonorowała Go Medalem „Za Zasługi dla UEP".

W swoim bogatym dorobku zostawił też wiele dokumentów, w których trafnie diagnozował otaczającą nas rzeczywistość, także tę dotyczącą naszej uczelni. Pisał: „Choć żyjemy i funkcjonujemy tu i teraz, a ważne jest zwłaszcza to, co przed nami, nie da się prowadzić dyskusji o przyszłości Uczelni i naszej społeczności akademickiej bez pewnej refleksji historycznej". Wskazywał, że źródłem sukcesu Uczelni była i pozostaje praca kolejnych pokoleń pracowników oraz kolejnych roczników studentów. Dodawał przy tym, że „nawet najobfitsze donacje na rzecz uczelni niczego nie zapewniają, jeśli nie będzie ludzi, którzy będą potrafili je właściwie wykorzystać". Podkreślał jednak, że uczelnia taka jak nasza „nie może sobie pozwolić na to, aby obniżać aż do przysłowiowego bólu warunki stawiane kandydatom". „My pewnych działań – pisał – ani nie możemy podejmować, ani akceptować".

Najcenniejsze w dziedzictwie Uczelni było dla Profesora poczucie wspólnoty – takiej, w której „nawet jeśli różnimy się w poglądach na konkretne sprawy, to na ogół umiemy różnić się godnie, nie przekraczając granic, które oddzielają dyskusję, polemikę, a nawet spór od ataków personalnych".

Ukoronowaniem dorobku Pana Profesora stała się monografia *A History of Polish Economic Thought*, wydana w 2026 roku przez Routledge w serii The Routledge History of Economic Thought. To pierwsza w tej serii synteza poświęcona Polsce i zarazem pierwsze tak pełne ujęcie naszej ekonomii skierowane do zagranicznego czytelnika. Profesor prowadzi w niej opowieść od początków państwowości w 966 roku aż do okresu po 1989 roku. Stawia tezę, że polska myśl ekonomiczna ma wyraźnie narodowy charakter, wynikający ze szczególnych warunków społeczno-politycznych. Jej rozwój znaczą dwie cechy. Pierwsza to nieciągłość: rozbiory, wojny i PRL raz po raz zrywały nić tradycji. Druga to słaby związek z głównym nurtem światowej ekonomii, ponieważ polscy ekonomiści częściej dopasowywali cudze teorie do miejscowych warunków, niż tworzyli własne. Książka ukazała się w 2026 roku, w stulecie Uczelni. Kończy się zdaniem, że nienapisane jeszcze stronice rozwoju polskiej ekonomii staną się podstawą kolejnych rozdziałów jej historii.

W życiu prywatnym oparciem dla Profesora była żona, profesor Ewa Ratajczak, oraz córka Milena Ratajczak-Mrozek, również profesor Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Córka jest kontynuatorką rodzinnej tradycji pracy na naszej Uczelni, zapoczątkowanej przez Jej dziadka, a ojca profesora Marka Ratajczaka – prof. Klemensa Ratajczaka, który był profesorem naszej Uczelni w latach 1981-1991.

Profesor Marek Ratajczak zmarł 8 września 2026 roku. Spoczął na cmentarzu na Smochowicach w Poznaniu.

Dla nas, Jego uczniów, był i pozostaje Mistrzem i Mentorem. Pokazał nam, jak łączyć rzetelność naukową z odpowiedzialnością wobec wspólnoty kolejnych pokoleń pracowników i studentów.

Beata Woźniak-Jęchorek